

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ

МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ

Косовска Митровица

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

ПРИМЉЕНО:			
Орг. јед.	Број	Прилог	Вредност
	09-756		

Предмет: Извештај комисије о урађеној докторској дисертацији кандидата др Миливоја Гаљка

На основу Одлуке Наставно-научног већа Медицинског факултета у Приштини са седиштем у Косовској Митровици, број 05-340 од 28.02.2018. године, Декан факултета је донео одлуку о формирању Комисије за оцену урађене докторске дисертације кандидата др Миливоја Гаљка, под насловом:

„Професионални стрес здравствених радника са различитим карактеристикама стресног оптерећења“ ,

у саставу:

1. Проф. др Александар Миловановић – Медицински факултет Београд, председник;
2. Проф. др Снежана Игњатовић – Медицински факултет Крагујевац, члан;
3. Проф. др Александар Ђорац – Медицински факултет у Косовској Митровици, члан;
4. Доц. др Љиљана Кулић – Медицински факултет у Косовској Митровици, члан;
5. Доц. др Данијела Илић – Медицински факултет у Косовској Митровици, члан.

Након прегледаног материјала достављеног од стране кандидата, Комисија подноси следећи:

ИЗВЕШТАЈ

1. Технички опис докторске дисертације

Докторска дисертација кандидата Миливоја Гаљка, под насловом „Професионални стрес здравствених радника са различитим карактеристикама стресног оптерећења“, по садржају и форми рукописа испуњава све критеријуме квалитетно обрађене и добро презентоване научне проблематике. Дисертација садржи девет делова: Увод, Циљ,

Материјал и метод рада, Резултати, Дискусија, Закључак, Литература, Прилози и Скраћенице. Откуцана је фонтом „Times New Roman“ 12mm, са проредом 1,5 на 127 стране текста који има 30 табела и 15 графикана.

2. Приказ структуре докторске дисертације

У уводном делу и теоретском разматрању, кандидат је на свеобухватан, јасан и прецизан начин изложио актуелна сазнања везана за професионални стрес код здравствених радника, реакцију организма на стрес, као и емоционална оптерећења и психосоцијалне штетности који се јављају као професионални стресори код здравствених радника. У овом делу рада кандидат је објаснио основе и карактеристике рада и стреса здравствених радника. Описани су физиолошки механизми којима организам реагује у стању изложености стресу, као и индивидуална процена објективног стања или догађаја који утиче на појаву стресног одговора код појединца. Такође описане су и реакције појединца на стрес које могу бити резултат преклапања индивидуалне осетљивости, спољних околности и стресора. У осврту на водеће узроке, кандидат је представио и реакције организма на стрес кроз фазу аларма, фазу мобилизације и фазу слома личности, као и функционално стање нарушене равнотеже организма и краткотрајне психофизиолошке пометње, које је могуће разумети као реактивно стање на граници између здравља и болести.

У завршном делу увода приказана је радна способност и одређивање индекса радне способности, као поступак који има за циљ да се на основу биолошких функција организма радника и биолошких захтева радног места процени које је послове испитивана особа способна да обавља, а које не. Кандидат је по први пут на овом простору и код ове испитиване популације радника применио Упитник за одређивање индекса радне способности (engl. Work Ability Index Questionnaire) помоћу којег се израчунава показатељ радне способности (engl. Work Ability Index) или WAI индекс, који у последњој деценији има веома широку примену у свакодневној пракси и у научним истраживањима у медицини рада, а односи се на послове и радна места са смањеним ризиком по здравље радника. Овим истраживањем направљени су први кораци у превенцији проблема стреса на раду код здравствених радника који се састоје у препознавању и оцењивању интензитета фактора стреса на раду и утицаја стреса на радну способност.

У следећем поглављу дефинисан је циљ истраживања, чиме је ближе одређен концепт студије. Како би се операционализовао и утврдио адекватан пут за достизање

постављеног циља, кандидат је дефинисао и задатке истраживања кроз утврђивање стресних услова и интензитета стреса који препознају испитаници, препознавања разлике и карактеристике стресног оптерећења, до утврђивања индекса радне способности у складу са карактеристикама стреса и анализе радне способности, нивоа и карактеристика стреса изложених здравствених радника.

Материјал и методологија рада, адекватно су и прецизно формулисани и презентовани. Употребљена је методологија описана у пријави докторске дисертације којом су подаци прикупљани употребом упитника затвореног типа који су подељени испитаницима, који су добровољно попуњавали упитнике, уз потпуно испоштован критеријум анонимности, тако да је цело истраживање спроведено у складу са свим етичким нормама и принципима Добре клиничке праксе и Добре научне праксе, дефинисаним, код нас прихваћеном, одговарајућом правном регулативом Европске Уније.

У резултатима рада, на адекватан и прегледан начин, су изложени добијени резултати реализованог истраживања. Добијени резултати су представљени путем табела и графикона, као и текстуалним описом. У истраживање је укључено 278 испитаника, 115 мушкараца (41,4%) и 163 жена (58,6%), 56,8% медицинских сестара-техничара и 43,2% лекара од којих највећи број има радни однос на неодређено време (96,8%). Просечна старост испитиване популације је $44,91 \pm 10,75$ година, укупни радни стаж $19,90 \pm 10,35$ година при чему је највећи број испитаника био старији од 40 година (62,2%) а најмањи број је млађи од 29 година (8,6%). Највећи број испитаника ради на болничком одељењу (70,9%), у две смене (54,3%), живи у свом стану (73,4%), нема штетних навика (62,2% испитаника не конзумира алкохол, цигарете ни седативе), већина је у браку (81,7%) а највећи број испитаника има двоје деце (66,2%). Радна и егзистенцијална неизвесност је присутна код 128 испитаника (46,0%). Резултати су показали да је из Здравственог центра у Краљеву испитивањем обухваћено статистички значајно више испитаника женског пола (65,4%) у односу на Здравствени центар у Косовској Митровици (52,1%), при чему су здравствени радници из Косовске Митровице били статистички значајно старији и имали значајно дужи укупни и експозициони радни стаж у односу на здравствене раднике из Краљева. Статистички значајно већи број испитаника је био са болничког одељења у Краљеву (78,7%) него са болничког одељења у Косовској Митровици (63,4%). У испитиваној групи био је статистички мањи број здравствених радника из Краљева који раде у амбуланти, у односу на здравствене раднике који раде у амбуланти у Косовској Митровици (21,3% испитаника из Краљева према 36,6% испитаника из Косовске Митровице). Здравствени радници из Косовске Митровице су имали статистички значајно

већи број деце у односу на испитиване здравствене раднике из Краљева. Навика конзумирања алкохола је статистички значајно чешћа код испитиваних здравствених радника из Косовске Митровице док је међу испитиваним здравственим радницима из Краљева био статистички значајно већи број испитаника без штетних навика. Нису постојале статистички значајне разлике у осталим карактеристикама испитиваних група (занимање, брачно стање и место становања) између испитаника ова два здравствена центра.

Сви параметри стреса су статистички значајно већи код радника запослених у Здравственом центру Косовска Митровица у односу на раднике запослене у Здравственом центру Краљево. Највеће вредности имају стресори везани за организацију и финансије, који су статистички значајно чешћи код здравствених радника у Косовској Митровици у односу на здравствене раднике из Краљева. Најмање број стресних фактора су везани за опасности и штетности на послу. Сменски рад као фактор стреса је статистички значајно чешћи код здравствених радника Здравственог центра Косовска Митровица (8,5%) у односу на раднике Здравственог центра Краљево (0,7%). Запослени у секундарним установама су статистички значајно чешће под стресом везаним за опасности и штетности на послу. Код лекара из Здравственог центра у Косовској Митровици су статистички значајно чешћи фактори стреса везани за организацију и финансије, јавну критику и судске тужбе, сукобе и комуникацију на послу, сменски рад, као и укупан скор стреса у односу на лекаре из Здравственог центра у Краљеву.

Фактор организације и финансија је највећи код запослених који раде у две смене, а најмањи код запослених који раде у три смене и ова разлика је статистички значајна. Фактор јавна критика и судска тужба се статистички значајно веће код запослених који раде у две смене, а најмањи код радника који раде у све три смене. Највеће вредности фактора опасности и штетности на послу су код запослених који раде у две смене, а најмањи код радника који раде само преподне. Највеће вредности фактора сукоби и комуникација на послу су статистички значајно веће код запослених који раде у две смене, а најмање код радника који раде у три смене. Вредности фактора сменски рад су статистички значајно веће код запослених који раде у две смене, а мање код радника који раде у три смене. Статистички значајно веће вредности фактора професионални и интелектуални захтеви су код запослених који раде пре подне, а мање код радника који раде у две смене. Вредности свих фактора стреса су статистички значајно веће код медицинских техничара из Здравственог центра у Косовској Митровици у односу на медицинске техничаре из Здравственог центра у Краљеву. Код медицинских техничара

највеће вредности фактора стреса су утврђене за организацију и финансије и за сменски рад, а најмање за опасности и штетности на послу.

Сви фактори стреса су уједначени у односу на пол, осим сменског рада који је статистички значајно већи код женске популације и професионални и интелектуални захтеви који су статистички значајно већи код мушкараца. Фактори стреса су уједначени између медицинских техничара и лекара, осим професионалних и интелектуалних захтева који су статистички значајно већи код лекара у односу на медицинске техничаре.

Вредности индекса радне способности (WAI скор) су статистички значајно веће код испитаника из Здравственог центра у Краљеву у односу на раднике Здравственог центра у Косовској Митровици. Испитаници из Здравственог центра у Краљеву су оценили тренутну радну способност статистички значајно већом у односу на испитанике из Здравственог центра у Косовској Митровици, као и тренутну радну способност у односу на физичке и психичке захтеве радних места. Већина здравствених радника из Косовске Митровице се изјаснила да је болест, односно повреда, не спречава у извршењу посла што је статистички значајно више у односу на здравствене раднике из Краљева (63,4% испитаника из Косовске Митровице према 2,9% здравствених радника из Краљева). Здравствени радници из Краљева су статистички значајно ређе користили право на привремену неспособност за рад у односу на здравствене раднике из Косовске Митровице који су током године имали значајно већи број дана привремене неспособности за рад у односу на здравствене раднике из Здравственог центра у Краљеву. У Здравственом центру Краљево 93,4% здравствених радника сматра да је способно да наредне две године обавља тренутни посао, што је статистички значајно више у односу на број радника из Здравственог центра у Косовској Митровици са истом тврдњом (71,1%). У редовним дневним активностима ужива често и прилично често статистички значајно већи број здравствених радника из Краљева (81,0%) у односу на број здравствених радника из Косовске Митровице (12,0%). Вредности индекса радне способности (WAI скор) су статистички значајно веће код медицинских техничара у односу на лекаре. Вредности WAI скор зависе од старости испитаника, укупног и експозиционог радног стажа и повезане су са радом у амбуланти.

У Здравственом центру Краљево већина испитаника (72,8%) има добар или веома добар WAI скор, а у Здравственом центру у Косовској Митровици већина испитаника (45,8%) има добар WAI скор. Вредности индекса радне способности (WAI скор) су статистички значајно веће код лекара из Здравственог центра у Краљеву у односу на лекаре из Здравственог центра у Косовској Митровици. Вредности индекса радне

способности (WAI скорa) су статистички значајно веће код медицинских техничара у Краљеву у односу на медицинске техничаре у Косовској Митровици. Запослени у примарној здравственој заштити имају нешто веће вредности WAI скорa у односу на запослене у секундарној здравственој заштити. Статистички значајно веће вредности WAI скорa су забележене код радника који раде у две смене, затим код радника који раде само преподне, а значајно мање код радника који раде у све три смене.

Испитаници који су имали бар један стресни фактор вредности преко 60 на скали укупног скорa доживљаја стреса, су чешће имали лош WAI скор, односно лош индекс радне способности, а испитаници који нису имали ни један стресогени фактор вредности преко 60 су много чешће имали веома добар WAI скор, односно веома добар индекс радне способности. Закључује се да се стресогени фактори, али само до одређеног нивоа, могу сматрати факторима који повећавају радну способност, а да су високе вредности стресних фактора повезане са лошим вредностима WAI скорa, односно са ниским нивоом радне способности. WAI скор је позитивно повезан са укупним скором стреса, затим са фактором организација и финансије и фактором јавна критика и судске тужбе. Фактор организације и финансија се статистички значајно разликује у односу на категорије WAI скорa.

Резултати представљени у претходном поглављу на адекватан и научно заснован и поткрепљен начин разматрани су и у поглављу Дискусија. У овом поглављу детаљно су објашњени резултати истраживања, тако што је појединачно образложена и јасно продискутована повезаност сваког од добијених резултата са резултатима других истраживача који су се бавили истраживањима у овој области. Коментарима је указано на сличне резултате и закључке других истраживања који иду у прилог потврди постављених хипотеза.

Ваљано приказивање и дискусија резултата истраживања омогућили су да се изведе закључак да код здравствених радника на различитим радним местима и у различитим установама постоје разлике у нивоима и карактеристикама стреса, па самим тим се и индекс радне способности битно разликује код здравствених радника на различитим радним местима и у различитим установама. Стрес утиче на радну способност тако што ниске вредности стресних фактора делују стимулативно повећавајући радну способност, али само до одређене границе, после које је значајно чешћа појава лошег WAI скорa односно лошег индекса радне способности. Граница изнад које се значајно чешће јавља лош WAI скор, односно значајно лошија радна способност, према методологији ове докторске дисертације, је присуство бар једног стресора чија вредност износи 60 бодова на

скали од 0 до 100 укупног скорa доживљаја стресног фактора. Испитаници који имају бар један стресни фактор чија је вредност већа од 60 на скали од 0 до 100 су имали статистички значајно нижу вредност WAI скорa (36.27 ± 4.54), односно статистички значајно мањи индекс радне способности у односу на раднике који нису имали факторе стреса са вредностима преко ове границе (37.98 ± 5.17). Закључује се да присуство макар једног фактора стреса који има вредност преко 60 на скали укупног скорa доживљаја стреса, делује негативно односно дестимулирајуће на радну способност здравствених радника, смањујући индекс њихове радне способности.

Литературни изводи који су цитирани у раду наведени су, по редоследу цитирања, у делу Литература, након којег су у прилозима приказани упитници који су коришћени у овом истраживању, као и упутство за бодовање упитника којим је испитиван стрес на радном месту здравствених радника, а који је у свом саставу имао и питања која су дала одговоре на социодемографску карактеристику испитаника. На крају, дат је и преглед коришћених скраћеница са њиховим значењем.

Текст којим је дисертација писана је јасан, табеле и графикони прегледни, а литература обухвата савремене референце повезане са обрађеном темом.

3. Оцена научног доприноса докторске дисертације

Докторска дисертација кандидата Миливоја Гаљка, под насловом „Професионални стрес здравствених радника са различитим карактеристикама стресног оптерећења“ представља оригиналан и самосталан научно-истраживачки рад, са значајним научним доприносом у области медицине рада.

Докторска дисертација је урађена по свим принципима научно-истраживачког рада, уз коришћење адекватне методологије и литературе, са добро дефинисаним циљевима и закључцима који дају одговор на постављене циљеве. Методологија је детаљно описана, а резултати детаљно статистички обрађени и представљени. Дисертација је писана јасним и прецизним стилем у складу са академским нормама.

Резултати истраживања су значајни јер постојећа литература пружа податке о овој проблематици, али није анализирана на овим просторима, те то даје значај овом раду. Резултати овог истраживања ће наћи практичну примену у медицини рада и свакодневној медицинској пракси.

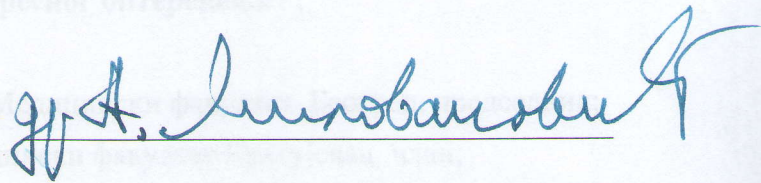
4. Закључак

Докторска дисертација кандидата Миливоја Гаљка, под насловом „Професионални стрес здравствених радника са различитим карактеристикама стресног оптерећења“ представља оригиналан и самосталан научни рад, који даје допринос науци. Циљеви истраживања су јасно и прецизно дефинисани, коришћена је одговарајућа литература и методологија, а добијени резултати су јасно приказани. Закључци су јасни и представљају одговор на постављене циљеве истраживања.

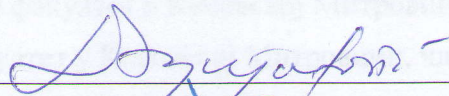
Имајући у виду све изнете чињенице, Комисија у наведеном саставу, предлаже Наставно-научном већу Медицинског факултета Приштина са привременим седиштем у Косовској Митровици да усвоји позитивну оцену ове докторске дисертације и проследи је у даљи поступак за јавну одбрану.

Комисија:

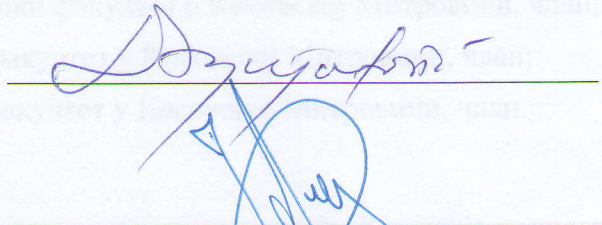
Проф. др Александар Миловановић,
председник, Медицински факултет у Београду

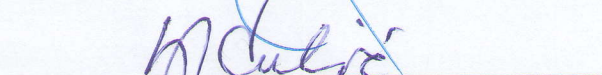
Проф. др Снежана Игњатовић, члан,
Факултет медицинских наука у Крагујевцу

Проф. др Александар Ђорац, члан,
Медицински факултет у Косовској Митровици

Доц. др Љиљана Кулић, члан,
Медицински факултет у Косовској Митровици

Доц. др Данијела Илић, члан,
Медицински факултет у Косовској Митровици

